

SAMOLOT

Wiele osób umiałoby odpowiedzieć na pytanie, którego dnia jest obchodzony Międzynarodowy Dzień Teatru, ale dlaczego przypada on akurat 27 marca nie jest już takie oczywiste. Tego dnia zainaugurowano pierwszą edycję międzynarodowego festiwalu Teatr Narodów, pod auspicjami Międzynarodowego Instytutu Teatralnego (ITI). Był rok 1957, swoje spektakle zaprezentowali reżyserzy, którzy przeszli do legendy teatru: Jewgienij Wachtangow, Erwin Piscator, Jean-Louis Barrault, Peter Brook.

Nieodłącznym elementem Dnia Teatru jest orędzie pisane przez wybitne osobowości. Tutaj także znajdziemy nazwisko Brooka, a obok niego Arthura Millera, Vaclava Havla czy Isabelle Huppert. Miłośnicy teatru w Polsce mają przyjemność podwójnej lektury, ponieważ obok przesłania międzynarodowego, powstaje również lokalne. W 2019 roku swoimi refleksjami podzielili się Carlos Celdrán i Antonina Grzegorzewska. Ich orędzia łączy motyw podróży. Grzegorzewska pisze o podróży podniebnej, Celdrán o podróży metaforycznej. Dostrzegł bowiem, że „teatr jest krajem samym w sobie”, „ogromnym terytorium, które obejmuje cały świat”. Ta myśl stała się dla kubańskiego reżysera i dramaturga synonimem wolności – teatr można tworzyć wszędzie tam, gdzie się jest, wystarczy mieć swoją publiczność i swoich towarzyszy:

Pracujesz więc w tym rzekomym unieruchomieniu, żeby stworzyć największą z podróży, żeby powtórzyć Odyseję, podróż Argonautów: jesteś nieruszającym się z miejsca podróżnikiem, który nie przestaje przyspieszać zagęszczenia i surowości twojego rzeczywistego świata. Twoja podróż prowadzi do tej ulotnej chwili, tego momentu niepowtarzalnego spotkania z tobie podobnymi. Twoja podróż wiedzie do nich, do ich serc, do ich wnętrza. Podróżujesz przez ich wnętrza, przez ich emocje, ich wspomnienia, budzisz je i uruchamiasz.

Perspektywa Antoniny Grzegorzewskiej jest odmienna. W poinczie swojego orędzia pisze, że w pobliżu jej domu nie ma dobrego teatru, a jedynym sposobem, by do niego dotrzeć jest droga powietrzna. Lot samolotem zostaje opisany w kategoriach teatralnego przeżycia. Wspólnotowego, pełnego wibrujących emocji, niekiedy zakońzonego oklaskami, a niemal zawsze wywołującego *katharsis* w ponownym zetknięciu z ziemią.

Orędzie Grzegorzewskiej jest tak naprawdę anty-orędziem, albo może raczej orędziem ironicznym, nakłuwającym balonik nieuzasadnionej pychy teatru. Autorka neguje istnienie teatralnej wspólnoty („jest wyssaną z palca, życzeniową formułą”) oraz możliwość realnego poruszenia i przemiany widzów: „Fotele teatralne nie są wyposażone w pasy bezpieczeństwa. Jest to najprostszy dowód na to, że rzekome wstrząsy, którym możemy być poddani w teatrze, gdy ktoś bezpardonowo rozprawia się ze społecznym tabu, nie stanowią realnego zagrożenia”. Skompromitowane zostaje również wychodzenie aktorów do ukłonów i braw, praktyka nieznana załodze samolotu. Nie licuje ona z powagą teatralnego zdarzenia: „Wychodzenie do aplauzu zapełnia ewentualną pustkę ciszy, która mogłaby być płodna. Konfrontacja z niewybrzmiałymi oklaskami, jako element powstrzymania i zawieszenia, byłby może ostatnim ogniwem łączącym nas dzisiaj z korzeniami teatru”.

Zdaniem Grzegorzewskiej wyemancypowany teatr, przypominający kościół zamieniony w kawiarnię, powoli umiera i pisanie patetycznych orędzi teatralnych jest jednym z elementów akcji ratunkowej. Egocentryczny teatr próbuje się wywyższyć ponad inne gałęzie sztuki, przekonując że tylko on jest depozytariuszem odwiecznych prawd. Tymczasem jako wyraziciel ludzkiego lęku i gniewu stracił swą skuteczność. W końcowych akapitach orędzia dźwięczy jednak nuta nadziei – teatr, który „może być mądry, piękny, zaskakujący” powinien sztukać ratunku w „śmiechu idącym z jego własnych trzewi”.

Źródła:

Carlos Celdrán, Mensaje por el Día Mundial del Teatro, tłum. Urszula Aszyk, https://www.world-theatre-day.org/pdfs/WTD2019_Polish_Message_Carlos_Celdran.pdf, dostęp: 17.07.2020

Festiwal Teatru Narodów, hasło z Encyklopedii Teatru Polskiego, Janusz Legoń 2020, <http://www.encyklopediateatru.pl/kalendarium/4436/festiwal-teatru-narodow>, dostęp: 17.07.2020

Antonina Grzegorzewska, Orędzie na Międzynarodowy Dzień Teatru, <http://www.antoninagrzegorzewska.pl/orędzie-tekst.html>, dostęp: 18.07.2020

Opracowanie hasła: Kamila Łapicka